

Kritika x odmítání / Odmítání x kritika

Bohužel se oba termíny směšují a zaměňují, ale odmítání může být i nekritické, a kritika může být i pozitivní a neodmítavá. Avšak ani tam, kde kritika něco odmítá, nemusí jít a vlastně by nemělo jít jen o negativní zhodnocení, neboť každá opravdová kritika (a tam, kde něco za kritiku stojí) znamená určitý kontakt, navázání spojení, jisté uznání a také převzetí čehosi v pozitivní smyslu. Krátce a dobře, kritika znamená především rozlišení, odlišování dobrého od špatného, nikoli zavrhování špatného spolu s něčím dobrým jen proto, že tam nějaké vady nacházíme. Dobře to lze demonstrovat třeba na kritice zpředměťujícího myšlení. Historicky měl vynález zpředměťování (a zpředměťující pojmovosti) obrovský význam, a to nelze prostě jen odmítnout a zamítnout. Pouhé odmítnutí zpředměťování (a příslušné pojmovosti nebo dokonce pojmovosti vůbec) je krokem zpět, nikoli kupředu: je to návrat k narativitě. Proti pouhé narativitě má pojmovost některé obrovské výhody – ovšem pokud víme o mezích, za nimiž se projevují zejména ty vady. Podobně se to však má i s tou narativitou: byla původně obrovským vynálezem proti pouhému označování nebo dokonce ukazování, ale třeba geometrie by narativně vynalezena ani založena být nemohla. A asi nikdy nebudeme s to se jí docela zbavit, zejména v běžných situacích, ale už nikdy se k ní nesmíme uchýlovat jako k náhražce přesného, určitého myšlení (a vykládání), hlavně ne tam, kde takové přesnost je povinností a nárokem. Tak jako pouhé odmítání pojmovosti (s její přesností a akribií) vede k novému upadání do mýtu a mytičnosti (třeba v theologii), tak naprosté a principiální odmítání narativity vede k ochuzení a sterilnosti myšlení. Musíme zkrátka vždycky dobře vědět, co všechno odmítáme a co naopak chceme uchovat a nadále používat – právě v tom rozlišení resp. rozlišování spočívá naše kritičnost. Smyslem kritiky a kritičnosti je odhalit to napětí a ten rozpor mezi pozitivními a negativními rysy toho, co posuzujeme. Naopak pouhé odmítání je nekritické, protože rozlišovat vůbec nechce a nedokáže, ale jen zavrhuje (a někdy vyhazuje s vaničkou i dítě). Ovšem jednu věc je třeba mít na paměti: kritika je záležitostí myšlenkovou, anebo především myšlenkovou (v případě, že onu „kritiku“ a „kritičnost“ chceme významově rozšířit i na oblasti mimo-myšlenkové, např. na biologickou evoluci, kde také některé postupy nebo „vynálezy“ selhávají). Jen v myšlenkách může od sebe odlišit pozitivní a negativní stránky nějakého jevu; aplikovat takové rozlišení v nějaké „praxi“, tj. vyvodit z toho praktické a dokonce „technické“ závěry je možné jen někdy a jen za určitých podmínek.

(Písek, 100926-2.)